

โนราบ้านชะแล้กับการสร้างความเข้มแข็งของชุมชนบนฐาน ทุนทางวัฒนธรรม*

THE NORAH OF BAN CHALAE WITH THE COMMUNITY STRENGTH BASED
ON THE CULTURAL CAPITAL

เสริมศักดิ์ ขุนพล, ณฐพงศ์ จิตรนิรัตน์, พรพันธุ์ เขมคุณาศัย, พรไทย ศิริสาธิตกิจ

Sermasak Khunpol, Nathapong Jitnirat, Pornpan Khemakunasai, Pornthai Sirisatidkit

มหาวิทยาลัยทักษิณ

Thaksin University

Corresponding Author E-mail: khunpol@hotmail.com

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาทุนและการจัดการทุนทางวัฒนธรรมในการสร้างความเข้มแข็งของชุมชน กรณีศึกษาโนราบ้านชะแล้ ตำบลชะแล้ อำเภอสิงหนคร จังหวัดสงขลา โดยใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ เก็บรวบรวมข้อมูลภาคสนามในพื้นที่ชุมชนบ้านชะแล้ ด้วยการสังเกตการณ์ การสัมภาษณ์ และการประชุมกลุ่มชาวบ้าน วิเคราะห์เนื้อหาและสร้างสรุปเชิงพรรณนา

ผลการวิจัยพบว่า ทุนทางวัฒนธรรมโนราบ้านชะแล้แบ่งออกเป็น 4 ประเภท ได้แก่ การแสดงโนรา โนราปิก ความเชื่อเกี่ยวกับโนรา และงานฝีมือโนรา ซึ่งแต่ละประเภทจะมีศักยภาพในการนำไปสร้างความเข้มแข็งของชุมชนที่แตกต่างกัน สามารถนำทุนวัฒนธรรมเหล่านี้ไปพัฒนาชุมชน 5 ด้าน คือ การพัฒนาบุคคล การพัฒนาวัฒนธรรม การพัฒนาสุขอนามัย การพัฒนาศีลธรรม และการพัฒนาอาชีพ การนำทุนวัฒนธรรมโนรามาใช้ในการสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชน ไม่ต้องจำเป็นต้องใช้วัดทางมิติทางด้านเศรษฐกิจเพียงอย่างเดียว แต่ต้องวัดความเข้มแข็งในมิติทางด้านสังคมและองค์กรชุมชน มิติทางด้านวัฒนธรรม และการเรียนรู้ และมิติทางด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมด้วย ซึ่งนับเป็นอีกหนทางหนึ่งที่ทำให้ชุมชนสามารถพึ่งพาตนเองได้ สามารถมีอำนาจจัดการตนเองอย่างอิสระ และสามารถรวมกลุ่มเพื่อพัฒนาตนเอง จากทุนวัฒนธรรมโนราที่มีอยู่ทำให้คุณภาพชีวิตของคนในชุมชนเข้มแข็งต่อไป

คำสำคัญ: ทุนวัฒนธรรม; การจัดการวัฒนธรรม; ความเข้มแข็งของชุมชน; โนรา

*Received April 19, 2023; Revised September 1, 2023; Accepted September 2, 2023

Abstract

This research article aimed to study capital and cultural capital management in building community strength in a case study of Norah Baan Chalaе, Chalaе Sub-District, Singhanakhon District, Songkhla Province, conducted by the qualitative research method. Field data were collected at the Ban Chalaе community area, Chalaе Sub-District, through observation, interviews, and villager group meetings. Analyzed the content and generated a descriptive summary.

The results showed that the Nora cultural capital of Ban Chalaе was divided into 4 categories: Nohra performance, Norabik, beliefs about Nohra, and Nohra handicrafts. Each type has the potential to strengthen the community differently. These cultural capitals could be used to develop communities in five areas: personal development, cultural development, health and moral development, and career development. The use of Nora cultural capital to strengthen the community had no need to measure economic dimensions alone. Implementation helped strengthen the community in terms of social and community organizations. Cultural and learning dimensions and the dimensions of natural resources and the environment were other ways for the community to become self-sufficient, having the power to manage themselves independently and joining groups to develop themselves from the existing Norah cultural capital. The quality of life of the people in the community continued to be strong.

Keywords: Cultural Capital; Culture Management; Community Strength; Norah

บทนำ

โนรา หรือโนราห์เป็นศิลปะการแสดงพื้นเมืองอย่างหนึ่งของภาคใต้ที่มีการสืบทอดกันนาน โดยโนราถูกยกให้เป็นมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมของชาติเมื่อปี 2552 ในระดับจังหวัดพบว่าโนราเป็นทรัพยากรวัฒนธรรมหนึ่งที่บรรจุอยู่ในรายการเบื้องต้นมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม ตามพระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษามรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม พ.ศ.2559 มาตรา 18 (4) และ (7) ในทุกจังหวัดของภาคใต้ พร้อมทั้งผลักดันให้โนราได้ขึ้นบัญชีเป็นมรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ของมนุษยชาติต่อองค์การยูเนสโก รายการแรกของไทย (กรมส่งเสริมวัฒนธรรม, 2562) ซึ่งโนราถูกนำไปปรับใช้เป็นการแสดง

เพื่อความบันเทิง และแปรรูปเป็นสินค้าต่าง ๆ เช่น รูปปั้นโนรา พิธีกรรมโนรา การแสดงดนตรีเพื่อรายได้แก่นักแสดงโนราและชุมชนที่เกี่ยวข้อง นอกจากนี้โนราสามารถนำไปใช้ในการต่อยอดในการเป็นทุนวัฒนธรรม สำหรับการส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพชีวิตของชุมชนอย่างต่อเนื่อง ด้วยการพัฒนาแบบภูมิปัญญาชาวบ้าน (The Indigenous Development Strategy) หรือเรียกว่าการพัฒนาแบบดั้งเดิมหรือระบบความรู้แบบภูมิปัญญาในท้องถิ่น หรือยุทธศาสตร์การพัฒนาแบบวัฒนธรรมชุมชน (บัณฑิต อ่อนดำ และวิริยา น้อยวงศ์ นยางค์, 2533)

ชุมชนบ้านชะแล้เป็นชุมชนหนึ่งที่ตั้งอยู่ในอำเภอสิงหนคร จังหวัดสงขลาที่ที่มีการแสดงโนราค่อนข้างชุกชุมและตลอดทั้งปี ทั้งการจัดแสดงในรูปแบบของการแสดงเพื่อความบันเทิงและการประกอบพิธีกรรมมากกว่า 40 ปี ชาวบ้านในชุมชนส่วนใหญ่ต่างลงความเห็นว่โนราเป็นวัฒนธรรมชุมชนที่ตนเองคุ้นเคยและผูกพันอยู่ในรากเหง้าของตน แต่ในการบริหารจัดการชุมชน พบว่า โนราเป็นทุนวัฒนธรรมที่ถูกนำมาใช้ในการพัฒนาชุมชนเพียงเล็กน้อย เช่นการส่งเสริมการออกกำลังกายและกีฬาเพื่อสุขภาพ ร่วมกับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น กรมส่งเสริมการปกครองท้องถิ่น ในปี พ.ศ. 2553 ภายใต้โครงการออกกำลังกายเพื่อสร้างสุขภาพด้วยการรำโนราและการแข่งขันโนราบิกของกลุ่มเยาวชนคนรุ่นใหม่ เป็นต้น แต่ท้ายสุดก็มีลักษณะเจือจางและหายไปจากชุมชน เนื่องจากปัญหาการขาดงบประมาณสนับสนุนและคนรุ่นใหม่ให้ความสำคัญกับวัฒนธรรมท้องถิ่นน้อยลง แม้้องค์การบริหารส่วนท้องถิ่นพยายามส่งเสริมการใช้วัฒนธรรมโนรา มาสร้างความเข้มแข็งของชุมชน ด้วยการบรรจุไว้ในแผนยุทธศาสตร์จังหวัดที่ 3 พัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชนบนฐานความรู้และพหุวัฒนธรรมภายใต้ยุทธศาสตร์ศาสนา ประเพณี ศิลปวัฒนธรรม และภูมิปัญญาท้องถิ่นปี พ.ศ. 2561-2564 แต่ไม่ปรากฏเป็นรูปธรรมชัดเจนว่าจะใช้วัฒนธรรมโนราร่วมกับการพัฒนาชุมชนในรูปแบบใด (เทศบาลตำบลชะแล้, 2560)

ดังนั้นเพื่อเป็นเพิ่มคุณค่า มูลค่า และหาทางออกให้กับทุนทางวัฒนธรรมของโนราในชุมชนบ้านชะแล้ซึ่งเป็นทรัพยากรทางวัฒนธรรมที่อยู่คู่กับชุมชนมาอย่างช้านาน ให้สามารถนำไปเป็นพลังในการขับเคลื่อนสังคมเกิดความเข้มแข็งได้อย่างมีประสิทธิภาพ จึงควรมีการทบทวนและหาแนวทางในการจัดการทุนวัฒนธรรมนี้ให้กลับมามีบทบาทและใช้ประโยชน์ในการพัฒนาชุมชนเหมือนที่เคยเกิดขึ้นในชุมชนอื่น ๆ ในสังคมปักษ์ใต้ต่อไป

วัตถุประสงค์การวิจัย

เพื่อศึกษาทุนและการจัดการทุนทางวัฒนธรรมในการสร้างความเข้มแข็งของชุมชน
กรณีศึกษาโนราบ้านชะแล้ ตำบลชะแล้ อำเภอสิงหนคร จังหวัดสงขลา

วิธีดำเนินการวิจัย

รูปแบบการวิจัย

เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยมีหน่วยในการวิเคราะห์
วิจัยในพื้นที่ศึกษาแบบเจาะจง (Purposive Selective) ซึ่งผู้วิจัยได้ใช้การเก็บรวบรวมทั้ง
ข้อมูลปฐมภูมิและทุติยภูมิ เพื่อให้ได้คำตอบของการวิจัยตามวัตถุประสงค์ที่วางไว้

ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ

ได้แก่ คณะโนราในชุมชน 2 คณะ คือ คณะโนราสรรเสริญ ศ.พุ่มเผ่า อมรศิลป์
และคณะโนราสุชาติ หยาดฟ้า ผู้นำชุมชนบ้านชะแล้ ได้แก่ ผู้ใหญ่บ้าน กำนัน ครูใหญ่
วัฒนธรรมอำเภอ และวัฒนธรรมจังหวัด ชาวบ้านในชุมชนบ้านชะแล้และนักวิชาการ
เกี่ยวกับวัฒนธรรมโนรา จำนวน 22 คน

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

ได้แก่ แบบสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง (Structured Interview) การสัมภาษณ์
แบบไม่มีโครงสร้าง (Unstructured) และการประชุมกลุ่ม (Focus group) ของในพื้นที่

การวิเคราะห์ข้อมูล

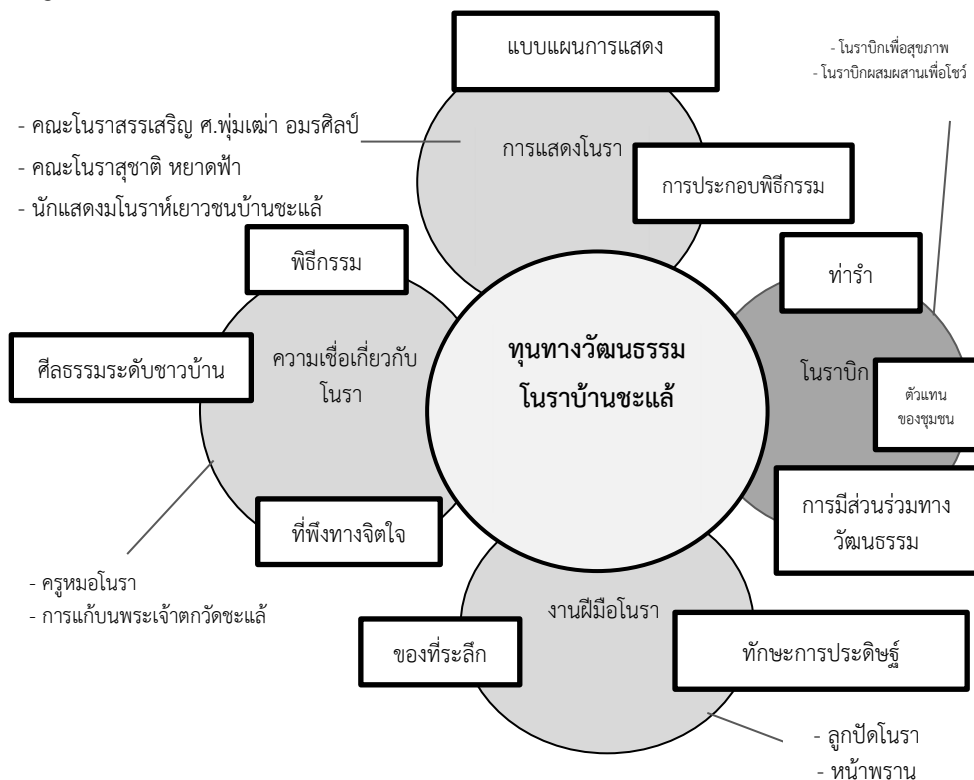
วิเคราะห์แบบสร้างข้อสรุป โดยเขียนเป็นข้อความบรรยาย (Descriptive) และ
นำเสนอข้อมูลในลักษณะอธิบายในเชิงพรรณนา พร้อมประกอบไปด้วยการบรรยาย
รูปภาพ ตาราง และแผนภาพ เพื่อให้สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของการวิจัยที่วางไว้

ผลการวิจัย

ผลการวิจัยสามารถสรุปผลการศึกษาเป็น 2 ประเด็น ดังนี้

1. การศึกษาทุนทางวัฒนธรรมโนราบ้านชะแล้ สามารถสรุปตามคุณลักษณะของ Greg Richards (2009) ดังนี้

ภาพที่ 1 คุณลักษณะของ Greg Richards

จากภาพที่ 1 สามารถอธิบายได้ดังนี้ ทุนทางวัฒนธรรมโนราบ้านชะแล้แบ่งออกเป็น 4 ประเภท ได้แก่

1. การแสดงโนรา ทุนวัฒนธรรมที่มีศักยภาพในระดับมาก มีองค์ประกอบทางวัฒนธรรมคือแบบแผนการแสดงของนักแสดงมโนราห์ โดยในพื้นที่ชุมชนชะแล้ มีคณะโนราจำนวน 2 คณะ คือ คณะโนราสรเสรี ส.พุ่มเผ่า อมรศิลป์ และคณะโนราสุชาติ หยาตฟ้า ส่วนอีกกลุ่มจะเป็นนักแสดงโนราเยาวชนบ้านชะแล้ซึ่งเป็นการรวมกลุ่มเพื่อฝึกซ้อมของนักเรียนโรงเรียนชะแล้มีติวิทยา แต่ละทีมการแสดงจะมีรูปแบบการแสดงที่ไม่เหมือนกัน ขึ้นอยู่กับเอกลักษณ์ของนักแสดง และสามารถสร้างสรรค์ได้ตามสมควร ซึ่งชาวบ้านจะเป็นผู้เลือกว่าจะเลือกชมนักแสดงคณะไหน นอกจากแบบแผนการแสดงแล้ว คณะโนรา

ชะแล้งยังสามารถประกอบพิธีกรรมโนราโรงครู และการไหว้ต่ายายให้กับชาวบ้านได้อีกด้วย ซึ่งเป็นทุนวัฒนธรรมประเภทภูมิปัญญาที่ผูกติดกับโนราโดยเฉพาะ

2. โนราบิก ทุนวัฒนธรรมที่มีศักยภาพในระดับมาก เป็นการแสดงประกอบท่าทาง เพื่อส่งเสริมสุขภาพโดยเอาการแสดงมโนราห์มาผสมผสานกับการออกกำลังกายแบบแอโรบิก ซึ่งมีองค์ประกอบที่เห็นได้ชัดคือท่ารำ 13 ท่าที่ทางชุมชนร่วมกันคิด และถือปฏิบัติมาจนถึงทุกวันนี้ โดยพบว่าการมีส่วนร่วมทางวัฒนธรรมของชาวบ้านเป็นทุนวัฒนธรรมหนึ่งที่ค่อนข้างเห็นได้ชัด และเป็นภาพของการรวมกลุ่มที่ทำให้กลายเป็นต้นแบบให้เกิดการพัฒนาทุนทางสังคมอื่น ๆ ตามมา นอกจากนี้ยังพบว่าโนราบิกเป็นการแสดงที่กลายเป็นตัวแทนของชุมชน ที่มักถูกนำไปจัดแสดงในพื้นที่อื่น ๆ ซึ่งชาวบ้านในชุมชนมีภาคภูมิใจ และสามารถเล่าเรื่องราวของการกำเนิด โนราบิกของชุมชนได้อย่างเป็นรูปธรรม อีกทั้งปัจจุบันการเล่นโนราบิกยังคงดำเนินอยู่ในชุมชนอย่างต่อเนื่อง การแสดงมโนราบิกที่ยังคงมีอยู่ในชุมชน แบ่งออกเป็น 2 ประเภทคือการแสดงมโนราบิกเพื่อสุขภาพ และการแสดงมโนราบิกผสมผสานเพื่อจัดแสดง

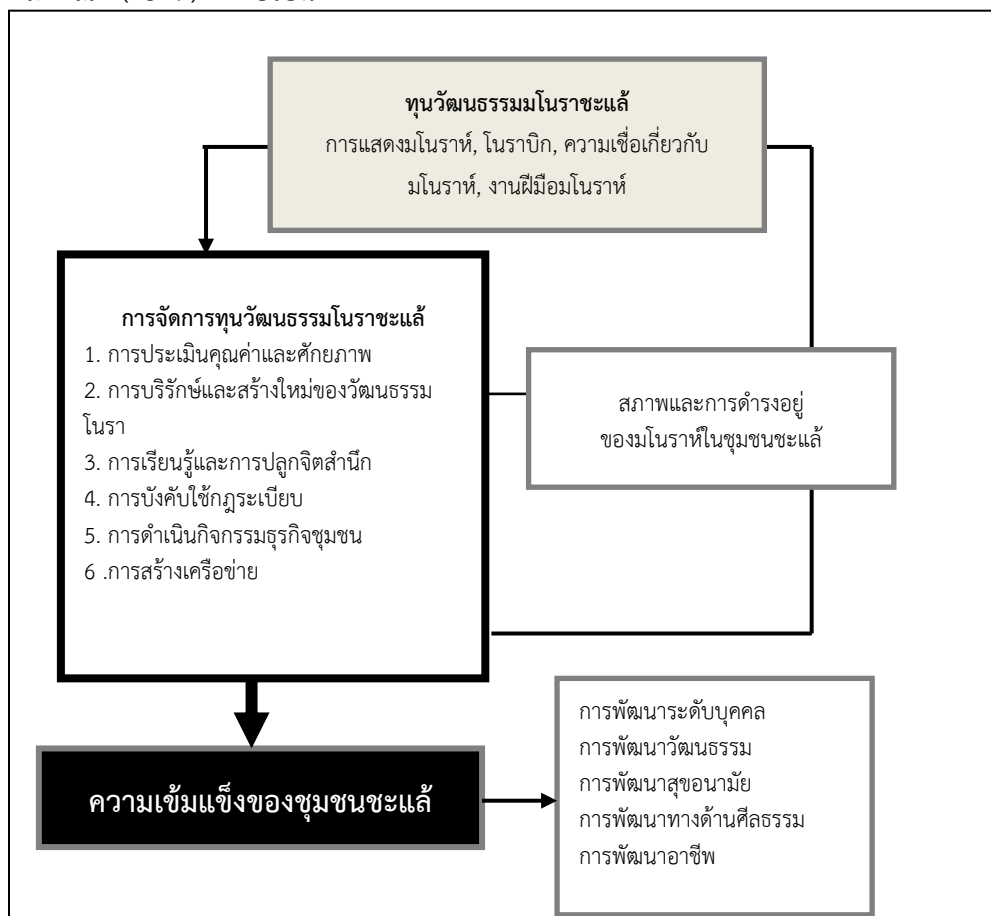
ภาพที่ 2 โนราบิกบ้านชะแล้ (หาดใหญ่โพกัสออนไลน์, 2562)

3. ความเชื่อเกี่ยวกับมโนราห์ ทุนวัฒนธรรมที่มีศักยภาพในระดับปานกลาง เป็นความเชื่อที่ผูกติดกับวิถีชีวิตของชาวบ้านที่ชุมชนชะแล้ ซึ่งมีหลากหลายความเชื่อ แต่ที่เด่นชัด และกลายเป็นวิถีปฏิบัติของชุมชนที่เห็นได้ชัดเจน คือครุหม่อโนราและการแก้บน พระเจ้าตักกวัดชะแล้ โดยมีองค์ประกอบทางวัฒนธรรม ได้แก่ พิธีกรรมที่มีรูปแบบชัดเจน มีคตินิยมที่เป็นศีลธรรมระดับชาวบ้านที่ควบคุมพฤติกรรมคนในชุมชนให้อยู่ในระเบียบเรียบร้อย และยังเป็นทางออกทางจิตให้ชาวบ้านในกรณีที่หาทางออกใด ๆ ไม่ได้

4. งานฝีมือมโนราห์ ทุนวัฒนธรรมที่มีศักยภาพในระดับน้อยเป็นหัตถกรรมท้องถิ่นที่ถูกสร้างสรรค์ขึ้นในชุมชนซึ่งได้แก่ ลูกปัดมโนราห์และหน้าพราน ซึ่งเป็นทักษะการประดิษฐ์ที่อยู่ในตัวบุคคล และสามารถนำมาถ่ายทอดให้กับชาวบ้านในพื้นที่ได้ โดยสามารถผลิตชิ้นงานขึ้นมาเพื่อจำหน่ายเป็นของที่ระลึก และสร้างรายได้ให้กับชาวบ้านในชุมชนได้

2. การจัดการทุนทางวัฒนธรรมโนราในการสร้างความเข้มแข็งของชุมชนชาละมีกระบวนการตามแนวคิดการจัดการทรัพยากรวัฒนธรรมของ สายันต์ ไพเราะญจิตร และคณะ (2549) ดังต่อไปนี้

ภาพที่ 3 การจัดการทุนวัฒนธรรมโนราในการสร้างความเข้มแข็งของชุมชนชาละมี

จากภาพที่ 3 สามารถอธิบายแนวทางในการจัดการทุนวัฒนธรรมโนราในการสร้างความเข้มแข็งของชุมชนชาละมีกระบวนการจัดการ 6 ขั้นตอน ดังนี้

1. การประเมินคุณค่าและศักยภาพ ซึ่งจะต้องเป็นการประเมินศักยภาพของทุนวัฒนธรรมโนราบนพื้นฐานของความเป็นจริงและต่อเนื่อง โดยการหาทรัพยากรวัฒนธรรมที่สามารถนำไปพัฒนาต่อไปได้ ซึ่งการวิเคราะห์ประเมินคุณค่าและศักยภาพของทุนวัฒนธรรมโนราบ้านชาละมี สามารถสรุปตามตารางที่ 1 ดังนี้

ตารางที่ 1 การประเมินศักยภาพของทุนวัฒนธรรมโนราະแล้วตามคุณค่าทางวัฒนธรรม

คุณค่าของโนราະแล้ว	เหตุผลประกอบ	ทรัพยากรวัฒนธรรมที่นำไปพัฒนาต่อ	ระดับศักยภาพ
1.คุณค่าทางศาสนา	ความเชื่อเกี่ยวกับพิธีกรรมโนรา เป็นศาสนาชาวบ้านที่สอนให้คนในชุมชนประพฤติชอบ และรู้จักตอบแทนบุญคุณ	คติความเชื่อเกี่ยวกับครุหม่อโนราหรือ ตายายขึ้นตอนและธรรมเนียมปฏิบัติ	ปานกลาง
2.คุณค่าทางประวัติศาสตร์	มีประวัติที่มาไม่ชัดเจน ขาดหลักฐานเชิงประจักษ์ มีเพียงเรื่องเล่าขานปู่ย่า ไม่มี การบันทึกลายลักษณ์อักษรที่แน่นอน การแสดงและคณะที่มีชื่อเสียงในพื้นที่ค่อนข้างน้อย และเรื่องราวของโนราที่สัมพันธ์การตำนานท้องถิ่น หรือภูมิศาสตร์ท้องถิ่นแทบไม่มีปรากฏ	เรื่องเล่าเชิงมุขปาฐะ ตำนานโนราในท้องถิ่น	ปานกลาง
3.คุณค่าด้านสุนทรียะ	ผสมผสานของศิลปะการแสดงโนรา มีการเล่าเรื่อง กล่าวบท และการรำร่ายรำ การสร้างความบันเทิงในผู้ชมอายุที่เติบโตไปในวัยของการรุ่งเรืองโนรา เช่น การแสดง หรือการดัดแปลงเป็นโนราบิก	ศิลปะการแสดงและการแสดงในท้องถิ่นช่วงเทศกาลหรือการประยุกต์เพื่อสุขภาพแสดงโนราบิก	ปานกลาง
4.คุณค่าเชิงเศรษฐกิจ	เกิดผู้ประกอบการรายใหม่ที่มีส่วนร่วมในการแสดง ขยายเครือข่าย โดยให้คณะอื่นๆ หรือนายทุนเข้ามาเข้าศึกษา หรือต่อยอดจากทุนวัฒนธรรมเดิม มีการว่าจ้างหรือการแสดงเพื่อต่อเข้าชมของนักท่องเที่ยว	กลไกในการสร้างมูลค่า และรายได้	ต่ำ
5.คุณค่าในฐานะตัวแทนของชุมชนหรือท้องถิ่น	การขึ้นทะเบียนโนราเป็นมรดกโลก โดยสำนักส่งเสริมวัฒนธรรม กระทรวงวัฒนธรรม	รูปแบบการแสดงของโนราະแล้ว	ปานกลาง

2. การอนุรักษ์และสร้างใหม่ของวัฒนธรรมโนราະแล้ว โนราະแล้วเป็นทรัพยากรวัฒนธรรมที่มีคุณค่ามาอย่างยาวนาน อีกทั้งมีการประดิษฐ์ เสริมแต่งหรือการดัดแปลงแก้ไขของศิลปิน ชาวบ้าน เพื่อให้เหมาะสม และสอดคล้องกับชีวิตความเป็นอยู่ของเจ้าของวัฒนธรรม รวมถึงการบริโภคข้าทางวัฒนธรรมของเจ้าของวัฒนธรรมด้วย ทั้งนี้การแปรรูปทุนวัฒนธรรมทั้งในส่วนของการบริการและสร้างใหม่ขึ้นจะต้องสามารถนำไปจัดการได้ง่าย และมีผู้รับผิดชอบอย่างชัดเจน เพื่อสามารถทำโนราอยู่ได้อย่างมีเสถียรภาพและก่อให้เกิดอรรถประโยชน์สูงสุดต่อคนภายในชุมชนได้

3. การเรียนรู้และการปลูกจิตสำนึก เป็นหลักสำคัญในการทำให้โนราในพื้นที่ชะแล้คงอยู่ ซึ่งการเรียนรู้และปลูกฝังไปสู่คนรุ่นใหม่ ๆ ในชุมชนควรเป็นไปได้ทั้งการสื่อสารแบบเป็นทางการและไม่เป็นทางการซึ่งสามารถกระทำได้หลายทิศทาง เช่น การสื่อสารจากโนราอาวุโสสู่โนรารุ่นใหม่ การสื่อสารระหว่างนักแสดงและชาวบ้าน ผ่านการบอกเล่าในขณะที่ทำการแสดง การสื่อสารผ่านระบบราชการ

4. การบังคับใช้กฎระเบียบ ส่วนงานภาครัฐมากที่สุดในการออกกฎระเบียบเพื่อใช้ในการจัดการทุนวัฒนธรรมโนรา ในอดีตองค์การบริหารส่วนตำบลชะแล้ พยายามที่จะส่งเสริมโนราให้กลายเป็นหลักสูตรภาคบังคับในระดับการศึกษาพื้นฐานของชุมชน อีกอย่างหนึ่งที่ยังเป็นประเด็นที่ขาดไปก็ คือ การขึ้นทะเบียนนายโรง ซึ่งคณะผู้แสดงเองบอกว่าตนเองเป็นนักแสดงในพื้นที่มานาน แต่สำนักวัฒนธรรมจังหวัดกลับมองไปยังคณะใหญ่ ๆ

ที่มีชื่อเสียงนาน ๆ จะเชิญไปร่วมการแสดงซักครั้งหนึ่ง หากมีการรับรองคณะผู้จัดแสดงก็น่าจะเป็นการยืนยันตัวตน สามารถทำให้ตนเอง สามารถจัดแสดงและรับงานอย่างเป็นรูปธรรมมากยิ่งขึ้น นอกจากนี้ควรมีการค้นหาลักษณะของโนราหะแล้ว ทั้งในรูปแบบของการแสดงและสินค้า เพื่อนำไปสู่การจดสิทธิบัตรหรือลิขสิทธิ์ของอัตลักษณ์ดังกล่าว ซึ่งจะช่วยให้วัฒนธรรมโนราหะแล้มีความแตกต่างจากวัฒนธรรมโนราที่อื่น ง่ายต่อการสื่อสาร สืบทอด และผลิตซ้ำทางวัฒนธรรม

5. การดำเนินกิจกรรมธุรกิจชุมชน เป็นการต่อยอดทางเศรษฐกิจที่เกี่ยวข้องกับโนรา ซึ่งเป็นการสร้างรายได้ ให้กับชุมชนและผู้ที่มีความเกี่ยวข้อง ซึ่งทำให้เกิดอาชีพใหม่ได้ เช่น อาชีพการทำเครื่องประดับ เครื่องประกอบพิธีกรรม ทั้งนี้อาจจะต้องมีการเพิ่มทักษะการประกอบการและการตลาดเพิ่มเติมเพื่อให้สามารถต่อยอดทางเศรษฐกิจซึ่งที่ผ่านมาชุมชนมีการอบรมทักษะการผลิตชิ้นงาน แต่ยังไม่มีการขยายชิ้นงานนั้น ซึ่งปัจจุบันการตลาดออนไลน์เอื้อต่อการขายสินค้าที่ไม่ต้องลงทุนอาจจะเป็นอีกช่องทางในการนำเสนอสินค้าทางวัฒนธรรมที่สามารถกลายเป็นธุรกิจระดับครัวเรือนได้

6. การสร้างเครือข่ายการร่วมมือ สามารถสร้างได้ทั้งแบบทางการและไม่เป็นทางการ ขึ้นอยู่กับรูปแบบของกิจกรรม และสถานการณ์นั้น โดยคาดหวังว่าทุกความร่วมมือจะต้องเกิดประโยชน์สนับสนุนวัฒนธรรมโนราให้เติบโต เช่น การสนับสนุนทุนหรืองบประมาณ การร่วมมือด้านวิชาการ การขึ้นทะเบียนหรือการยกย่องศิลปะ หรือศิลปินเกี่ยวกับโนราในพื้นที่ การสร้างรายได้ให้กับผู้ผลิตสินค้าทางวัฒนธรรมการสืบทอดวัฒนธรรมโนรา ช่วยประชาสัมพันธ์ทุนวัฒนธรรมของโนราบ้านชะแล้ และการสร้างมาตรฐานของผลงานเกี่ยวกับโนรา

กระบวนการจัดการทุนวัฒนธรรมดังกล่าว สามารถนำมาพัฒนาชุมชนชะแล้เพื่อให้เกิดความเข้มแข็งได้ทั้งหมด 5 ด้าน ตามแนวคิดของ Everest Community Academy ได้ดังนี้

1. การพัฒนาบุคคล เป็นการส่งเสริมความสามารถของตัวบุคคลที่มีความรู้ความสามารถ โดยการส่งเสริมตัวศิลปินนักแสดงชุมชนชะแล้ โดยแบ่งออกเป็น 2 ระดับ ดังนี้ ระดับมืออาชีพ โดยเน้นกลุ่มนักแสดงรับแสดงโนรา และประกอบพิธีกรรมโนราได้ โดยทำการ ขึ้นทะเบียนหรือจัดทำฐานข้อมูลศิลปินโนราหะแล้ว พร้อมทั้งเผยแพร่ในเชิงสาธารณะเพื่อให้ชาวบ้านในชุมชนและบุคคลภายนอกรับรู้ได้ และสามารถใช้เป็นข้อมูลตั้งต้นในการว่าจ้าง หรือการเชิญไปแสดงมโนราห์ในพื้นที่ต่าง ๆ และระดับเยาวชน เนื่องจากกลุ่มเยาวชน ยังไม่ได้มีการรับแสดงมโนราห์เป็นกิจลักษณะ ดังนั้นการส่งเสริมกลุ่มนักแสดงในกลุ่มดังกล่าว อาจจะทำได้ในลักษณะการสร้างเยาวชนต้นแบบที่มีความสนใจจริงเกี่ยวกับการแสดงโนรา พร้อมทั้งการสนับสนุนทุนการศึกษา เพื่อให้เยาวชนเหล่านั้นได้

เรียนในสาขาเกี่ยวกับการแสดงมโนราห์ที่สูงขึ้น เพื่อใช้เป็นเครื่องมือประกอบอาชีพในอนาคต

2. การพัฒนาวัฒนธรรม เป็นการส่งเสริมการแสดงโนรา และความเชื่อเกี่ยวกับโนรา ไม่ให้จางหายและดำรงอยู่ต่อไป สำหรับกิจกรรมที่ควรทำ ได้แก่ การจัดตั้งศูนย์วัฒนธรรมโนราห์ออนไลน์ เพื่อให้กลายเป็นแหล่งเรียนรู้ของเยาวชน และคนนอกพื้นที่ได้เข้ามาศึกษาเรื่องราวเกี่ยวกับมโนราห์ของชะแล้ เหตุที่เป็นการสร้างผ่านออนไลน์ เพราะต้องการลดปัญหาเกี่ยวกับค่าใช้จ่าย และบุคคลที่ต้องเข้ามาดำเนินการและการจัดการดูแล การเลือกช่องทางออนไลน์น่าจะเป็นทางออกที่ดีที่สุดและเข้ากับยุคสมัย นอกจากนี้ยังสามารถสร้างเครือข่ายวัฒนธรรมโนราบิก ขยายออกไปยังพื้นที่อื่น ๆ โดยเฉพาะเครือข่ายโนราบิก ที่ชุมชนมีศักยภาพสูง ซึ่งในหลาย ๆ ชุมชนยังคงมีการเล่นโนราบิกอยู่ทั่วภาคใต้ เช่น ภูเก็ต นครศรีธรรมราช ปัตตานี เป็นต้น ทางชุมชนสามารถสร้างเครือข่าย เพื่อเป็นการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ และสามารถเพิ่มศักยภาพของการละเล่นโนราบิกให้เป็นที่รู้จักในวงกว้าง

3. การทางด้านสุขอนามัย เป็นการส่งเสริมสุขภาพผ่านการละเล่นโนราบิก โดยมีแนวทางการพัฒนาใน 2 ลักษณะ คือ การฟื้นฟูการละเล่นโนราบิก ที่มีอยู่โดยพัฒนามาเป็นคู่มือการเรียนรู้ในรูปแบบหนังสือ และสื่อออนไลน์ ที่สามารถทำให้คนภายในชุมชน และคนภายนอก สามารถเรียนรู้ได้ และสร้างสรรค์รูปแบบการแสดงใหม่ ที่ผสมผสานระหว่างโนราบิกกับการเต้นจังหวะบาสโลบ โดยการคิดค้นร่วมกันระหว่างชาวบ้าน และผู้เชี่ยวชาญทางด้านการออกแบบท่ารำ โดยสร้างชื่อการแสดงใหม่เพื่อเป็นการแสดงเฉพาะถิ่นของชุมชนชะแล้ เช่น การเต้นบาสโลบโนราชะแล้ เป็นต้น

4. การพัฒนาทางด้านศีลธรรม การนำเอาครุหมอนโนราและการแก้บนพระเจ้าตากวัด ชะแล้ไปพัฒนาความเข้มแข็งของชุมชนชะแล้ ทำได้ดังนี้

4.1 การสร้างคู่มือชุดเรื่องเล่าเกี่ยวกับความเชื่อเรื่องครุหมอนโนราครุหมอนสอนให้ทำดีโดยการถอดเรื่องราวของครอบครัวของคนภายในชุมชน เกี่ยวกับการปกป้อง รักษา ลูกหลานของครุหมอนโนรา ที่ทำให้ผู้เคารพตั้งมั่นในความดี และพฤติกรรมดี เป็นบุคคลที่มีคุณภาพต่อสังคม โดยคู่มือที่ผลิตสามารถนำไปเป็นเครื่องมือการเรียนการสอนในโรงเรียนระดับประถมศึกษา และระดับมัธยมศึกษาในชุมชนต่อไป

4.2 ทักษะศึกษาในพิธีกรรมโนราโรงครู เป็นกิจกรรมสร้างการเรียนรู้ของคนรุ่นใหม่ ผ่านกิจกรรมการสังเกตการแบบมีส่วนร่วมของเยาวชนในพิธีกรรม เนื่องจากภายในหมู่บ้านจะมีการประกอบพิธีกรรมโนราโรงครูอย่างต่อเนื่อง ดังนั้นเพื่อสร้างการเรียนรู้เกี่ยวกับศีลธรรม การนำเยาวชนไปเรียนรู้ผ่านตัวพิธีกรรมที่เกิดขึ้นจะให้ผลที่ชัดเจน และฝังแน่นในตัวบุคคลมากยิ่งขึ้น

4.3 การรื้อฟื้นตำนานการแก้บนพระเจ้าตากวัดชะแล้ เพื่อให้เห็นความผูกพันของมนโรรักษ์กับพระเจ้าตากวัดชะแล้ว่าสัมพันธ์กันอย่างไร โดยสร้างให้เป็นเรื่องเล่าชุมชนกับประวัติศาสตร์บอกเล่าของคนในชุมชนเอง และนำไปเผยแพร่ให้คนในชุมชนได้เรียนรู้ต่อไป

5. การพัฒนาอาชีพ แม้ว่าทุนวัฒนธรรมที่มีการสร้างรายได้ที่ค่อนข้างน้อยมากเมื่อเทียบกับการประกอบอาชีพอื่น ๆ ในชุมชน แต่สามารถส่งเสริมได้ในอนาคต เช่น การร้อยลูกปัดมนโรรักษ์ และหน้าพรานซึ่งควรกิจกรรมส่งเสริมอาชีพ และตลาดนัดจำหน่ายให้กับชาวบ้าน หรืออีกวิธีคือ การเป็นนายหน้าหาผู้ประกอบการลูกปัดที่มีตลาดอยู่แล้ว และมาว่าจ้างชาวบ้านในชุมชนที่มีความรู้ในการร้อย รับจ้างร้อยลูกปัด เพื่อส่งให้กับผู้ประกอบการนั้น ๆ เป็นต้น

อภิปรายผลการวิจัย

1. ทุนทางวัฒนธรรมโนราบ้านชะแล้ มีทั้งหมด 4 รูปแบบ คือการแสดงโนราบิก ความเชื่อเกี่ยวกับโนรา และงานฝีมือโนรา เป็นการรูปแบบของทุนวัฒนธรรมที่เกิดจากระบบความคิด ความเชื่อ ค่านิยม และแนวทางการดำเนินชีวิตของชุมชนที่ผูกพันกับโนรา มาตั้งแต่ครั้งอดีต ซึ่งสอดคล้องกับการค้นหาทุนวัฒนธรรมในหลาย ๆ พื้นที่เช่นในงานวิจัยของ ขวัญเรือน บุญกอบแก้ว (2562) มองว่าทุนทางวัฒนธรรมเหล่านี้ อาจเป็นวิถีชีวิต วัฒนธรรม ประเพณี ภูมิปัญญาท้องถิ่น ความเชื่อแบบดั้งเดิมที่อยู่อยู่แล้ว แต่คนในชุมชนนำมาปรับใช้ในการดำเนินกิจกรรมร่วมกัน กระบวนการรวมกลุ่มที่เกิดขึ้น เป็นแหล่งเรียนรู้ของชาวบ้านในชุมชนมีจุดประสงค์เดียวกันในการพัฒนาชุมชนร่วมกัน เกิดเป็นชุมชนเข้มแข็ง สามารถพัฒนาให้ชุมชนเข้มแข็งได้ ซึ่งการพัฒนาทุนวัฒนธรรมโนราบ้านชะแล้ ผลผลิตหรือสินค้าที่เกิดจากทุนวัฒนธรรม ได้แก่ คณะมนโรรักษ์สรรเสริญ ศ.พุ่มเผ่าอมรศิลป์ คณะมนโรรักษ์สุชาติ หยาดฟ้า นักแสดงมนโรรักษ์เยาวยอนบ้านชะแล้ การแสดงมนโราบิกเพื่อสุขภาพ การแสดงมนโราบิกผสมผสานเพื่อจัดแสดงโชว์ ครูหมอนโนรา การแก้บนพระเจ้าตากวัดชะแล้ ลูกปัดมนโรรักษ์ และหน้าพราน ซึ่งในอนาคตอาจจะมีสินค้าใหม่เกิดขึ้นจากทุนวัฒนธรรมที่มีอยู่ได้ ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับความต้องการบริโภคของคนภายในชุมชนและคนนอกชุมชน จนเกิดรายได้หรือคุณค่า ซึ่งอัญธิชา มั่นคง (2560) ได้กล่าวถึงประเด็นดังกล่าวว่า ภูมิปัญญาดั้งเดิมที่นำมาต่อยอดเป็นทุนวัฒนธรรม เพื่อผลิตซ้ำให้เกิดรายได้ให้กับครอบครัวและชุมชน มีลักษณะของการผลิตที่เปลี่ยนไปจากกระบวนการเดิม ทั้งนี้เป็นการเพิ่มคุณค่าหรือประโยชน์ทางเศรษฐกิจ ในปัจจุบันทุนวัฒนธรรมโนราบ้านชะแล้อาจจะไม่ได้แปรรูปเป็นสินค้าทางเศรษฐกิจทั้งหมด แต่ในอนาคตอาจจะมีความเป็นไปได้ที่วัฒนธรรมโนราจะเข้าสู่กระบวนการแปรรูปที่หลากหลายมากขึ้นทั้งนี้ ภัสวลี นิติเกษตรสุนทร และคณะ (2551) ได้เคยวิเคราะห์ไว้ก่อนแล้วว่าหากจะทำโนราคงอยู่ จำเป็นต้องตัดทิ้ง

องค์ประกอบ (Truncation) การลดทอนองค์ประกอบ (Reduction) การนำวัฒนธรรมหลักมาแทนที่ (Substitution) และการต่อเติมด้วยวัฒนธรรมหลัก (Addition) เข้าไป ซึ่งในอนาคตอันใกล้อาจจะได้เห็นการเปลี่ยนแปลงจากเดิม แต่ยังคงสร้างประโยชน์ด้านสังคมและเศรษฐกิจแก่ชุมชนชนชาติได้

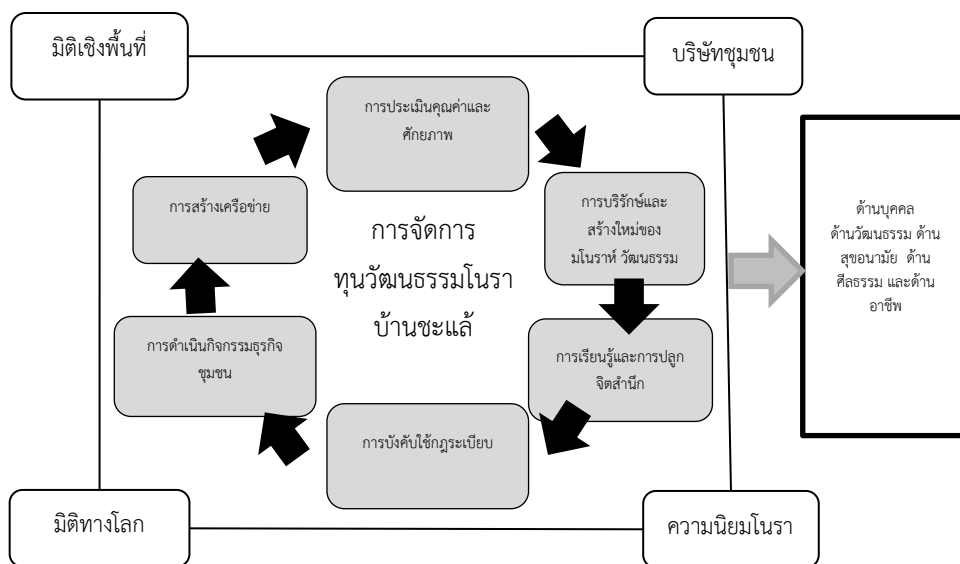
2. การนำเอาทุนวัฒนธรรมโนราใช้ในการสร้างความเข้มแข็ง ยังคงใช้หลักการจัดการวัฒนธรรมที่สอดคล้องกับบริบทปัจจุบัน และจะต้องไม่ทำฐานของวัฒนธรรมเดิมให้เสียไป ซึ่งในการพัฒนาชุมชนหลายพื้นที่ทำให้เสียอัตลักษณ์ของวัฒนธรรมเดิมจนทิ้งราก ซึ่งทำให้วัฒนธรรมแปรรูปไปไกลจากฐานรากที่คงความเป็นตัววัฒนธรรมไว้ และการจัดการทุนวัฒนธรรมสามารถกระทำไปพร้อม ๆ กับการฟื้นฟูการสืบทอด การอนุรักษ์ การประยุกต์ใช้ แก้ไขปัญหาและสร้างประโยชน์ของวัฒนธรรมโนราไปพร้อม ๆ กันเพื่อให้วัฒนธรรมยังคงอยู่ และกลายเป็นส่วนหนึ่งของชุมชน ก่อนหน้าจักรวรรดิ ศรีหริสุม (2552) ได้ศึกษาเกี่ยวกับการใช้ทุนวัฒนธรรมโนราในชุมชน มีความเห็นที่สอดคล้องกันว่าต้องพิจารณาจากความหมายในหลายมิติ ทั้งมิติของศิลปะการร่ายรำ การแสดง มิติของพิธีกรรม และมิติของความเชื่อ โดยกระทำไปทุกมิติภายใต้ผู้นำที่ยังคงเชื่อและศรัทธาโนรา และพยายามนำมาใช้เป็นสื่อกลางที่ทำให้คนในชุมชนเห็นความสำคัญและสร้างประโยชน์ต่อชุมชนได้ ด้วยการปรับเปลี่ยนและสร้างสรรค์ให้เหมาะสมกับสถานการณ์ของชุมชน และค่อยขยายผลออกไปยังกลุ่มอื่น ๆ บางครั้งการนำทุนวัฒนธรรมโนราใช้ในการสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชน อาจไม่จำเป็นต้องชี้วัดมิติทางด้านเศรษฐกิจเพียงอย่างเดียว ยังสามารถวัดความเข้มแข็งจากมิติทางด้านสังคมและองค์กรชุมชน มิติทางด้านวัฒนธรรม และการเรียนรู้ และมิติทางด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมร่วมด้วย เพราะการสร้างเสริมความเข้มแข็งเป้าหมายคือการให้ชุมชนสามารถพึ่งพาตนเองได้ สามารถมีอำนาจจัดการตนเองอย่างอิสระ และสามารถรวมกลุ่มเพื่อพัฒนาคนในชุมชนให้มีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น

องค์ความรู้จากการวิจัย

ทุนวัฒนธรรมโนราที่มีศักยภาพเพียงพอสำหรับมาพัฒนาต่อยอดในการผลิตหรือสร้างให้เกิดชิ้นงานที่สร้างมูลค่าหรือคุณค่าได้นั้น สามารถนำมาจัดการเพื่อให้เกิดความเข้มแข็งของชุมชนผ่านกระบวนการจัดการทรัพยากรวัฒนธรรม 6 ขั้นตอน คือ 1) การประเมินคุณค่าและศักยภาพ 2) การอนุรักษ์และสร้างใหม่ 3) การเรียนรู้และการปลูกจิตสำนึก 4) การบังคับใช้กฎระเบียบ 5) การดำเนินกิจกรรมธุรกิจชุมชน และ 6) การสร้างเครือข่าย เพื่อให้ทุนวัฒนธรรมโนราดังกล่าวเกิดผลิตซ้ำและดำรงไว้ โดยทุนวัฒนธรรม

โนรานี้สามารถช่วยพัฒนาด้านบุคคล ด้านวัฒนธรรม ด้านสุขอนามัย ด้านศีลธรรม และด้านอาชีพ เพื่อให้คนในชุมชนมีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้นต่อไป

ภาพที่ 4 องค์ความรู้จากการวิจัย

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

ผู้ที่มีเกี่ยวข้องหรือผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย (Stakeholder) เกี่ยวกับทุนวัฒนธรรมโนราสามารถนำเอาการจัดการทุนวัฒนธรรม และแนวทางการนำทุนวัฒนธรรมมาสร้างความเข้มแข็งของชุมชนชะแล้ไปใช้ส่งเสริมความเข้มแข็งทางด้านการพัฒนาบุคคล การพัฒนาวัฒนธรรม การพัฒนาด้านสุขอนามัย การพัฒนาทางด้านศีลธรรม และการพัฒนาอาชีพ

ข้อเสนอแนะเชิงปฏิบัติการ

หน่วยงานที่รับผิดชอบสามารถนำไปปรับใช้ในการออกกฎ ระเบียบ และทิศทางการบริหารจัดการทุนวัฒนธรรม หรือการบริหารชุมชนได้ โดยคาดหวังว่าจะสามารถพัฒนาชุมชนชะแล้ให้เกิดความเข้มแข็งต่อไป

ข้อเสนอแนะเพื่อการวิจัยครั้งต่อไป

มุ่งศึกษาการวิจัยและพัฒนา (Research and Development) ที่นำเอาทุนวัฒนธรรมมาสร้างรูปแบบสินค้า ผลิตภัณฑ์ บริการ หรือการแสดงที่มีรูปแบบหรือแบบแผนที่ชัดเจน

เอกสารอ้างอิง

- กรมส่งเสริมวัฒนธรรม. (2562). *รายการเบื้องต้นมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมระดับจังหวัด*. สืบค้น 10 กันยายน 2562, จาก <http://ich.culture.go.th/index.php>
- ขวัญเรือน บุญออบแก้ว. (2562). แนวทางการปรับใช้ทุนทางวัฒนธรรมในการพัฒนาชุมชนบ้านวังหอนตำบลวังอ่าง อำเภอชะอวด จังหวัดนครศรีธรรมราช. *วารสารมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์*, 10(ฉบับพิเศษ), 188-209.
- จิรวรรณ ศรีหนูสุด. (2552). *ศิลปะการแสดงโนรา : ทุนทางสังคมในการฟื้นฟูพลังชุมชนบ้านเกาะประตู หมู่ที่ 2 ตำบลท่ามะเดื่อ อำเภอบางแก้ว จังหวัดพัทลุง* (วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาพัฒนาชุมชน). กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- เทศบาลตำบลชะแล้. (2560). *แผนพัฒนาท้องถิ่นสี่ปี (พ.ศ.2561 – 2564)*. สงขลา: เทศบาลตำบลชะแล้.
- บัณฑิต อ่อนดำ และวิริยา น้อยวงศ์ นยางค์. (2533). *ยุทธศาสตร์ในการพัฒนาชนบท : ประสบการณ์ของประเทศไทย*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์เรือนแก้ว.
- ภัสวลี นิติเกษตรสุนทร และคณะ. (2551). *การมีส่วนร่วมของเครือข่ายวัฒนธรรมและชุมชนในการบริหารจัดการวัฒนธรรม*. กรุงเทพฯ: กระทรวงวัฒนธรรม.
- สายันต์ ไพรัชญกิจิตรและคณะ. (2549). *กระบวนการเรียนรู้และจัดการความรู้ของชุมชนด้านศิลปวัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่น* (ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการพัฒนาชุมชน). กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- หาดใหญ่โฟกัส. (2562). *สิงหนคร สุดยอด โนราบิก การออกกำลังกายศิลปะพื้นบ้านประยุกต์ด้วยท่ารำโนราห์*. สืบค้น 10 ตุลาคม 2564, จาก www.hatyaifocus.com
- อัญธิชา มั่นคง. (2560). บทบาทของทุนทางวัฒนธรรมกับการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนกรณีศึกษาชุมชนในตำบลบ้านตุน อำเภอเมือง จังหวัดพะเยา, *วารสารวิจัยและพัฒนามหาวิทยาลัยราชภัฏเลย*, 12(39), 90-100.
- Richards, G. (2009). *Creative tourism and local development*. Santa Fe: SunstonePress.